

GOVOR NA DODJELI NAGRADE

„DR. IVAN ŠRETER“ ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ U 2018.

Dragi poštovatelji hrvatskoga jezika, zaljubljenici u njegovu složenu i blistavu povijest, vrhunske mu ostvaraje i narodnosni bitak; mili sljedbenici naše jezične sudbine!

Iz daleka sam s vama u prigodi koja potresa hrvatsku dušu pod tmurnim odsjajem mučeničke smrti jednog od junaka Domovinskog rata koji sebe uloži u hrvatski jezikoslovni panteon i sveopći martirij hrvatskoga naroda: plemenitoga nam kolege dr. Ivana Šretera koji poput novovjekog popa Martinca nakon Krbavske bitke, izjednačivši i spojivši jezik i narod pokaže nam kako žrtvovanjem i sebedarjem braniti i čvrstiti našu voljenu Domovinu, njenu jezičnu bit i neopisivu kob.

Kolegu Šretera sretao sam početkom osamdesetih, jedno kraće vrijeme u Kliničkom bolničkom centru Rebro u Zagrebu, gdje sam radio kao specijalist interne medicine i gastroenterolog, dok je on, moja generacija i nešto mlađi od mene, bio na Rebru – ako me sjećanje ne vara – u specijalizantskoj ophodnji. Nisam tada ni slutjeti mogao da ću jednom zaslužiti nagrade njegova imena; a nisam niti znao da je kao i ja zaljubljenik u hrvatski jezik.

Moja jezična priča donekle sličići Šreterovoj, samo što nema tragični završetak poput njegove. Pišući anamneze i statuse bolesnika, endoskopske i ine nalaze, trudio sam se razmišljati o svojem hrvatskome jeziku kao tvorivu – ne samo komunikacije već i čistotne ljepote, istovremeno i njegove identitetske *differentiae specifica*. Znali smo oduvijek u odnosu na koji jezik – dakako, na onaj koji nam je kao srpsko-hrvatski, a zapravo srpski bio nametan, pa je svatko tko se odmicao od politički korektnoga i očekivanog načina pisanja bio sumnjiv i nazivan nacionalistom u jeziku. Potonja se kvalifikacija i optužba, u mom slučaju, produbila i izronila na površinu za vrijeme odrađivanja Welcomeove stipendije (i boravka u Londonu od 6. studenoga 1983.) koje moji pretpostavljeni nisu mogli spriječiti, ali su zato boravak uvjetovali ranim povratkom: već nakon šest mjeseci umjesto pozivnih i odobrenih godinu dana. Radio sam tada kod glasovite profesorice medicine i utemeljiteljice hepatologije, dame Britanskog imperija Sheile Sherlock u The Royal Free Hospital na njen osobni poziv. Međutim, početkom 1984. u London me iznenada nazvao moj prijatelj i kolega, budući profesor kardiologije i dekan zagrebačkog Medicinskog fakulteta dr. Anton Šmalcelj, da me upozori i obavijesti o kampanji koja je započela na Rebru u svezi s mojim ranije zamijećenim jezičnim „zastranjenjem“; naime, pisao sam umjesto pobačaj – pometnuće, umjesto čir – vrijed itd. Jer vodio sam brigu o primjerenom imenovanju pojava i fenomena; npr. čir kao naziv za defekt želučane sluznice prvenstveno je sugerirao izbočinu, prevladavajuće gnojnu, koja nije imala nikakve veze s navedenom ranicom (povrijeđenom sluznicom; otuda i imenica vrijed koju sam redovito rabio u svojim nalazima). Uz 2009. „Šreterom“ nagrađenu moju

novoriječ *proširnica* mješte *stenta*, zatim imenovanje *pacemakera ritmodajnikom*, *AIDS kopnicom*... trudio sam se smisljeno na hrvatski prenositi strano ime bolesti, bolesnu pojavu ili dijagnozu, simptome i njene znakove, tako da je moje nazivlje uvijek pronosilo značenje, čime bih obrađivani fenomen približavao hrvatskome bolesniku. Jer što običan čovjek koji ne znade engleski može misliti o riječi *pacemaker*, dok *ritmodajnik* upravo govori o ritmu koji nadomješta i predvodi naprava svojim električnim impulsima odašiljući ga srčanome mišiću. A već navedena *proširnica* indicira širenje blokirane srčane arterije – otvaranje krvnog tijeka i prokrvljavanje srčanog mišića na području koje dotična žila opskrbljuje, dok *kopnica* sugerira kopnjenje ili tjelesno nestajanje bolesnika zaraženog virusom AIDS-a.

Uvijek sam smatrao da zajednica koja drži do sebe, svojega dostojanstva i opstanka, mora bdjeti nad jezikom, njegovom čistotom i suvislošću, čuvati ga od tuđica koje ga nagrđuju – poput tretirane ovogodišnje riječi (brend, brendirati, brendiranje) za čiju me hrvatsku varijantu (oznak, oznakoviti, oznakovljenje) „Šreterom“ iznova nagradiste.

Kako sam tek kasnije doznao, Udbini isljednici početkom 1984. dolazili su na Rebro, ispitivali kolege o mojim političkim inklinacijama ili odstupanju od programiranog ideološkog pogleda na svijet. Time sam zaslužio, zalaganjem jednog pretpostavljenog mi profesora, i otkaz na Rebru, te stavljanje na listu Bijele knjige (zapravo – na crnu listu). Tomu je, zacijelo, doprinijela i moja samizdat antologija INSULAE/hrvatska nova lirika, otprije tiskana jer je poeziju promišljala kroatocentrično i u florilegij uključivala pjesnike, ne neizostavno etničke Hrvate, iz Bosne i Hercegovine. Da je razvoj političke situacije krenuo putem gušenja hrvatskih nacionalnih impulsa polovicom 80-ih ljudi s Liste vjerojatno bi se vrlo loše proveli. Izgubio sam posao nakon šest mjeseci znanstveno-istraživačkoga kliničkog rada u Londonu, što me doista pogodilo i dovelo do ruba depresije, iako je na dulju stazu otkaz bio providonosan; život mi je otada krenuo putem koji bi zasigurno bio drukčiji da se gubitak posla na Rebru nije dogodio – usprkos tomu što sam, citiram druge: bio vrstan student i liječnik, prvi na prijamnom ispitu i po rezultatima za vrijeme studija u vrhu generacije, a zatim i dvostruki specijalist s odlikom na specijalističkim ispitima.

Tragična sudbina kolege Šretera ne može se usporediti ni sa čijom boli, svakako ne s mojom što me odvede u smjeru, koji iz današnje perspektive možda izgleda i poželjnijim od uobičajenoga i očekivanog.

Ne mogu u ovom jezično bremenitom okruženju ne spomenuti i svoje 35-godišnje bavljenje trojstvenom naravi hrvatskoga jezika i njegovom, kako je imenovah, zlatnom formulom ča-kaj-što, te istovremeno koineizacijskim potencijalima koje ona sadrži i implicira na praktičnoj i teoretskoj razini. Rečena formula u praksi se promiče i događa već skoro 30 godina na jezično-pjesničkoj smotri Croatia rediviva ča-kaj-što koju utemeljih 1991. u svom rodnom mjestu, Selcima na otoku Braču, i kojom upravljam sve do danas.

Zlatnu formulu hrvatskoga jezika ča-kaj-što predložio sam 2011. za zaštitu i stavljanje na Listu nacionalne nematerijalne baštine pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske; međutim, dvaput sam odbijen s nesuvislim obrazloženjem, a treća moja aplikacija s potporom i podrškom najvećih hrvatskih jezikoslovnih autoriteta poput akademika Radoslava Katičića, Augusta Kovačeca, Stjepana Damjanovića i drugih u procesu je razmatranja i nadam se, želim vjerovati, da neću doživjeti i treću odbijenicu.

Da zaključim: nagrada imena cijenjenoga kolege Šretera ima dvostruko značenje za mene – jedno je ono ljudsko, ozračeno u empatiji prema njegovoj žrtvi i tragičnoj sudbini, a drugo jest jezikoslovno koje, spašavajući nas od nagrđujućih tuđica, oplemenjuje i uzdiže hrvatski jezik.

Oba navedena značenja, ljudsko i jezično, vežu se snažno u pletivo privrženosti prema našoj domovini i njenome jeziku kao najsržnijoj njenoj sastavnici.

Ovaj hvalevrijedan natječaj za novu hrvatsku riječ potiče i ohrabruje brigu za hrvatski jezik, njegovu ljepotu, suvislost i primjenjivu stilsko-leksičku eleganciju i gracioznost.

Neka Šreterova nagrada, i njeno trajanje, potakne i društvenu potragu za smrtnim ostacima cijenjenoga kolege, jer to je minimum kojega dugujemo njegovoj obitelji, svim domoljubima i jezikoljupcima koje duboko uznemiruje Ivanova okrutna smrt i tragična mu sudbina. Također, založit nam se za pomno istraživanje nesretnih okolnosti njegove mučeničke smrti, raščinjavanje razloga i razumijevanje motiva koji dovedoše do toli surovoga čina.

Stoga, dignimo svoj glas svi mi ovdje nazočni, u tijelu i duhu, te zatražimo od odgovornih institucija i visokih dužnosnika, poput Vlade i predsjednice Republike Hrvatske, dodatne i ponovljene napore da se pronađe grob nezaboravnog humanista, liječnika i ljubitelja hrvatskoga jezika dr. Ivana Šretera. Ne ostvarimo li potonje, ostavit ćemo njega i njegovu obitelj, sve koji ga ljudski vrjednuju i štiju, da s onu stranu života i pravičnosti tuže i dršću ražalošćeni nepokojem njegove duše i tijela i vapiju za mirnim počinkom zemnih mu ostataka te pravdom Svevišnjega.

Hvala časopisu Jezik, njegovoj glavnoj urednici Sandi Ham na viziji i ustrajnosti; hvala inicijatoru natječaja akademiku Stjepanu Babiću, vrijednim organizatorima i podržavateljima natječaja Šreterova imena. Posebno zahvaljujem odboru za nagradu na izboru moje riječi, inim nagrađenicima i sudionicima, te svima vama koji razumijevate značaj i dubinu današnjeg događaja.

Živjela nam naša jedina i jedinstvena domovina Hrvatska i njen trojedni ča-kaj-što jezik hrvatski po kojemu smo narod uljuđena svijeta i djelitelji njegove sveopće sudbine.

Dr. Drago Štambuk

Veleposlanik Republike Hrvatske u Iranu
Teheran, 12. ožujka 2019.